

tındaki askerlik kanununa göre ordu sayısı yediye çıkarıldı ve bütün kuvvetler nizâmîye, redif ve müstahfız diye üçe ayrıldı. Muvazzaflık hizmeti dört yıl, ihtiyat veya muvazzaf ihtiyatlık devresi bir yıl, rediflik hizmeti ise her biri "sınıf-ı mukaddem" ve "sınıf-ı sâni" adları altında üçer yıllık (dört veya iki) iki kurada devam ediyordu. 1287'de (1870-71) redif askerinin mevcudu 105.000 idi (Lutfî, XII, 111). 1871 yılında Enderun'dan redif sınıfına dahil edilmek üzere alımlar yapıldı (T SMA, nr. 8045). 1877'de üç kura çağrılmış olup üçüncüsüne "sınıf-ı sâlis" denildi ve bu sınıf "müstahfız" adıyla anıldı.

1886'da Veli Rızâ Paşa ile Goltz Paşa'nın da dahil olduğu İslahat Komisyonu'nda ele alınan kanuna göre redif askerlerinin hizmet süresi dokuz yıl olarak belirlendi. Bir yıl sonra çıkarılan, fakat beş yıl sonra yürürlüğe giren yeni kanuna göre ise hizmet süresi sekiz yıla indirildi. Redif subayları arasındaki dereceler muvazzaf ordudakilerle aynı idi. 1909 Haziranında kabul edilen Elbise-i Askeriyye Nizamnâmesi'ne göre redif erleriyle subaylarının ta-kacakları işaretler belirlendi. Redif teşkilâtı, 18 Ramazan 1330 (18 Ağustos 1328 r. / 31 Ağustos 1912) tarihinde müstahfız bölüklerine dönüştürüldü, böylece redif kavramı tarihe karışmış oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. D 3082, D 8045; BA, MD, nr. 251, s. 117; BA, Cevdet-Askerî, nr. 10825, 15667, 18933, 44062; BA, HH, nr. 1918C, 1920B, 18050, 18320, 18494, 18593, 18627, 19118A; BA, Mühimme-i Asâkir Defterleri, nr. 44-48, 54, 60; *Takvîm-i Vekâyi'*, def'a: 87, 92, 114, 133, 135, İstanbul 1250; Helmuth von Moltke, *Türkiye Mektupları* (trc. Hayrullah Örs), İstanbul 1969, s. 29; *Redif Taburları Nizamnâmesi*, Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 813/4; *Redif Askerî Talimatı*, Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 875; *Redif Askerî Talimatnâmesi*, TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 2065, 2066; *Asâkir-i Redife*, İstanbul, ts.; *Redif Devâir Haritası*, İstanbul 1305; Mustafa Nûri Paşa, *Netâyicü'l-vukûât*, İstanbul 1327, IV, 109, 110; Cevad Paşa, *Târîh-i Askerî-i Osmânî*, İÜ Ktp., TY, nr. 4178, s. 80-89; Lutfî, *Târîh*, IV, 144, 171; V, 74, 165-170; IX, 58; XII, 111; *Redif Zâbitanının Talimleri Hakkında Talimat*, İstanbul 1328; Ahmed Ziya, "Redif Kanunu, Tanzimat'tan Cumhuriyete Yasalanmıştır", *Düstür*, ikinci tertip, İstanbul 1330, II, 181; Naci Çakın - Naci Orhon, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908)*, Ankara 1978, III/5, s. 195-198, 203-204; Musa Çadircı, "Osmanlı Ordusu'nda Yeni Düzenlemeler (1792-1869)", *Birinci Askerî Tarih Semineri, Bildiriler*, Ankara 1983, II, 92-96; a.mlf., "Anadolu'da Redif Askerî Teşkilatının Kuruluşu", *TAD*, VIII-XII/14-23 (1970-74), s. 63-75; Mübahat S. Kütükoğlu, "Redif Askerî Giderlerini Karşılama Üzere Alınan Bir Vergi: İâne-i Cihâdiyye", *Birinci Askerî Tarih Semineri, Bildiriler*, Ankara 1983, II, 145-166; a.mlf., "Sultan II. Mah-

med Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre", *TED*, XII (1982), s. 127 vd.; a.mlf., "Redif Kıyafetlerinin Maliyetine Dair", *İFM*, XLI/1-4 (1984), s. 283-299; Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi*, İstanbul 1986, s. 246-247, 277-280; Cengiz Çakaloğlu, "II. Abdülhamid Devrinde Denizli Redif Taburu", *Milletlerarası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler*, Denizli 2007, I, 273-279; Naci Çakın, "Redif Teşkilatı", *Askerî Tarih Bülteni*, XIV/26, Ankara 1989, s. 31-56; J. Deny, "Redif", *IA*, IX, 666-668; a.mlf., "Radif", *EI²* (Fr.), VIII, 383-384.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

REENKARNASYON

(bk. TENÂSÜH).

REFFÂ

(bk. SERÎ er-REFFÂ).

REFÎ-i KÂLÂYÎ

(رفع کالایی)

(1760 [?] - 1822)

Divan şairi.

İstanbul Topkapı'da doğdu. Asıl adı Mehmed Emin olup bir kumaşçının oğludur. Divanının baş tarafına oğlu Ahmed Münib Efendi tarafından yazılan mukaddimede altmış üç yaşında öldüğü belirtildiğine göre 1760'larda doğduğu söylenebilir. Devrin şairlerinden Seyyid Osman Sürûrî'nin ifadesine göre gençliğinde bir müddet babasının mesleğini yaptı. Bursalı Mehmed Tâhir'in onu gençliğinde kumaşçı olarak zikretmesi de Sürûrî'nin bu ifadesine dayanmış olmalıdır. Daha sonra Fâtih Medresesi'nde ilim tahsil ederek kadı olan Refî' yine Sürûrî'nin bildirdiğine göre cilt hastalığına müptelâ idi. Tütün, kahve, afyon gibi alışkanlıkları olduğunu şair kendisi söyler: "Kahve mâcun tütün enfiye ve kâfir afyon / İşte beş şeydir eden bizi azîmim mecnun". Mezarı Topkapı dışında Takyeci Camii'ne giden yolun sağındaki kabristanda olup hanımı ve çocukları da yanında gömülmüştür. Divanında yer alan tarih beyitlerinden şairin iki oğlundan ilkinin İsmâil Rızâ olduğu öğrenilmektedir. *Sicill-i Osmânî*'de ikinci oğlunun Kâlâyîzâde diye bilindiği kaydedilir. Sanat kudreti zayıf olan Refî asıl şöhretini dönemin Sürûrî, Sünbülzâde Vehbî, Ayıntabî Aynı gibi şairleriyle yaptığı muhaverelele kazanmıştır. Bilhassa Sürûrî ile karşılıklı hicivleri meşhurdur.

Refî'nin bilinen iki eseri divanı ile Ermenice-Türkçe lügatıdır. Oğlu Münib Efendi tarafından 1284'te (1867) taşbaskısı olarak basılan divanın sonunda Münib Efendi'nin bir manzumesi yer alır. Divan şiiri nazım şekillerinin hemen hepsinde şiir yazan Refî'nin şiirleri sanat kıymeti taşımaktan uzaktır. Divanın baş tarafında münâcât, na't ve mersiye yer alır. Kaptan Hüseyin Paşa, Kazasker Veli Efendizâde, Rumeli Kazaskeri Şemseddin Efendi, Vidin Valisi Ali Paşa ve İrfanzâde Ârif Efendi'yi öven kasideler bulunur. Şemseddin Efendi için yazdığı "lâle" redifli kasidesinde pek çok lâle ismi zikreder. Esasen şairin kendisi de bir lâle meraklısıdır. Tâhirülmevlevî onun Kasr-ı Lâle adıyla bilinen bir köşk yaptırıldığını kaydeder. Divanda yirmi bir kaside, elli yedi gazel, on musammat, 153 tarih, yirmi dört beyit, iki kta, üç muamma mevcuttur. Bunların çoğunda Refî, bazısında Kâlâyî veya Refî-i Kâlâyî mahlaslarını kullanmıştır. Yer yer tasavvufî heyecanların basit tezahürlerinin görüldüğü gazelleri de vardır. Kasidelerinde olduğu gibi gazellerinde de duyguya, hayale, akıcılık ve âhenge yönelik bir değer bulunmaz. Şairin en çok rağbet ettiği nazım şekillerinden biri tarihtir ki divanında altmış sekiz sayfa tutar. Divanında ayrıca Ermenice bir manzume ile Çingene terimlerinin yer aldığı bir kaside mevcuttur. Ermenice-Türkçe lügatı Amerika'da basılmıştır (Cleveland 1996).

BİBLİYOGRAFYA :

Fatîh, *Tezkire*, s. 161, 162; Muallim Nâci, *Esâmî*, İstanbul 1308, s. 149; *Sicill-i Osmânî*, II, 413; *Osmanlı Müellifleri*, II, 394; Tâhirülmevlevî [Tâhir Olgun], *Şâir Refî-i Kâlâyî*, Süleymaniye Ktp., F. Sezaî Türkmen, nr. 89; a.mlf., "Edebî Bahisler: Şair Refî-i Kâlâyî", *İslam Yolu*, sy. 53-54-58 (6, 13 Ekim, 10 Kasım 1949); R. Dankoff v.dğr., *The Versified Armenian-Turkish Glossary by Kalayî*, Cleveland 1996; İsmail Ünver, "Refî-i Kalâyî", *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1988, VIII, 196; İ. Hakkı Aksoy, "Refî-i Kâlâyî ve 'Geçme Çubuk' Manzumesi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sy. 4, İstanbul 2001, s. 159-172; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2292.

MURAT ALI KARAVELİOĞLU

REFÎ

(رفیعی)

(ö. 811/1409'dan sonra)

Hurûfî şairi.

Farsça bir mecmuadaki kayda göre (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 1052, vr. 65^a) Preveze'de medfun bulunan Refî'nin hayatına dair bilinenler doğrudan doğruya iki eserinden çıkarılanlardan ibarettir. Dilin-

deki Âzerî ağız özelliklerine göre Şirvanlı bir Âzerî Türkü olması muhtemeldir. Nesîmî'yi Halep veya Bağdat'ta tanıdığı, daha sonra irşad göreviyle Anadolu'yu gezdiği tahmin edilmektedir. Refîî'nin vezne hâkimiyeti ve Farsça'yı güzel kullanması onun iyi bir tahsil gördüğünü ortaya koymaktadır. Fazlullâh-ı Hurûfî'nin idamından (796/1394) sonra yayılan Hurûfîlik kısa zamanda Anadolu ve Rumeli'de etkisini göstermiştir. Nesîmî'nin telkini altında Fazlullâh-ı Hurûfî'nin görüşlerini benimseyen Refîî özellikle *Beşâretnâme* adlı eserinde Hurûfîliğin esaslarını anlatmış, bu inancı benimsemesinin hayatında bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. O güne kadar edindiği bilgilerle kendisine bir çıkar yol bulamamışken "rahmet-i fazl-ı Hudâ" olarak nitelendirdiği Nesîmî'yi tanıyınca içine düştüğü ruhi buhrandan kurtulduğunu, önünde hakikat perdeleri ve sırların birer birer açıldığını söyler. Nesîmî'nin, "Sen dahi Rûm ehlin âğâh eylegil / Onlara bu gizli râzî söylegil" şeklindeki yönlendirmeyle de *Beşâretnâme*'yi yazar.

Eserleri. 1. Beşâretnâme. Fazlullah'ın *Câvidânâme*, *Maḥabbetnâme* ve *Arşnâme* adlı eserlerinin bir çeşit özü olan, Hurûfîliğin esaslarının anlatıldığı mesnevîde isimlerin faziletlerinin açıklanması, sözün aslının otuz iki harften meydana geldiği, Hz. Âdem'in bunu Hak'tan öğrendiği, insanın yüzündeki yirmi sekiz hattın Kur'an'ın harfleri olduğu ifade edilmiştir. Refîî ayrıca Nesîmî ile karşılaşmasını, Hurûfîliği öğrenmesini ve kendisine Nesîmî tarafından görev verilmesini de anlatmıştır. Eser, "râh-ı Hudâ" tamlamasının karşılığı olan 811 yılının 1 Ramazanında (18 Ocak 1409) tamamlanmıştır. Şair eserini halk arasında okunup yayılması için Türkçe yazdığını söyler. *Beşâretnâme* Türk di-

li incelemeleri bakımından da önem taşır. "Fâilâtün, fâilâtün, fâilün" kalıbıyla yazılmış olan eser 1500 kadar beyitten meydana gelmiştir. Önemli nüshaları İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 77, 310), Topkapı Sarayı Müzesi (Emanet Hazinesi, nr. 1662), Süleymaniye (Hacı Mahmud Efendi, nr. 3041, 3042), Mısır Millî (Mecâmî Türkî Tal'at, nr. 64) ve Millet (Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 942-943 [vr. 7^b-8^a]) kütüphanelerinde bulunmaktadır. Kitap üzerinde Mehmet Yiğit bir doktora tezi hazırlamıştır (bk. bibl.). İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki ilk nüshanın sonunda Fazlullah'ın öleceği vakti, katilini ve öldürüleceği şehri önceden tahmin ettiğine dair mensur bir kısım bulunmaktadır (vr. 50^b-51^a). Işkurt Dede *Salavatnâme* adlı eserinde Hurûfîlik esaslarını anlatırken başta Fazlullah olmak üzere Hurûfîler'den ve Hurûfîliğe ait eserlerle *Beşâretnâme*'den söz etmektedir. XVII. yüzyılda kaleme alınan bu eser Hurûfîliğin bu devirde hâlâ etkili olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. 2. *Gencnâme*. Değişik yazmalarda hacmi 144-169 beyit arasında değişen ve "mef'ülük, mefâilün, feülün" kalıbıyla yazılmış olan bu mesnevîde Hurûfîlik inancı *Beşâretnâme*'de olduğu kadar önde değildir. Eserin başında Hz. Peygamber'in övgüsüyle birlikte Fazlullah'ın ve Peygamber'in kendisinin üstadı olduğunu belirtmiştir. Bu iki üstadın sözlerinden dört kitabın sırlarının çözülebileceği ifade edilerek kişinin bu dünyada olgunlaşmadığı takdirde öbür dünyada hiçbir şey elde edemeyeceği, asıl bu dünyada sıratın geçebilmek ve nefse köle olmamak gerektiği, Hakk'ın sûretini insan yüzünde görebilenlerin her ihtiyaca sözle ulaşabileceği anlatılmaktadır. Süleymaniye (Hekim Ali Paşa, nr. 639) ve Millet (Ali Emîrî Efendi, Tarih, nr. 941, vr.

1^b-20^b) kütüphaneleriyle bazı Avrupa kütüphanelerinde (Flügel, I, 720; Götz, II, 183) nüshaları bulunan eserin Millet Kütüphanesi'nde kayıtlı nüshasının (Manzum, nr. 941) 1^b yüzünde başlıkta "Hâzâ Dîvân" ve hemen altında "Genc-i Nihân min Makâlât-ı Monla Refîî" kaydı bulunmaktadır ki bu *Gencnâme*'nin *Genc-i Nihân* adıyla da anıldığını göstermektedir. Bu nüsha diğerlerinden daha hacimli görünmektedir. İsmail Hikmet Ertaylan'ın tıpkıbasımını yaptığı eser (*Hurufî Edebiyatı Örnekleri, Gencnâme-i Refîî*, İstanbul 1946), *Nesîmî Dîvanı* içinde de yayımlanmıştır (İstanbul 1260, s. 9-14).

BİBLİYOGRAFYA :

Flügel, *Handschriften*, I, 720; Gibb, *HOP*, I, 336, 341, 344, 351, 369-380; a.mlf., *Osmanlı Şiiri Tarihi* (trc. Ali Çavuşoğlu), Ankara 1998, I-II, 238-244; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar* (İstanbul 1919), Ankara 1966, s. 301, not 26; a.mlf., *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1926), İstanbul 1980, s. 362; a.mlf., *Edebiyat Araştırmaları II*, s. 37-38; R. A. Nicholson, *A Descriptive Catalogue of the Oriental MSS. Belonging to the Late E. G. Browne*, Cambridge 1932, s. 44, 49; M. Götz, *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland: Türkische Handschriften*, Wiesbaden 1968, II, 183; Abdülbâki Gölpinarlı, *Hurûfîlik Metinleri Kataloğu*, Ankara 1973, s. 11, 21, 25, 28, 93-95, 100, 105; Mehmet Yiğit, *Refîî'nin Beşâret-nâme'si: Dilbilgisi-Karşılaştırmalı Metin-Sözlük* (doktora tezi, 1986), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi; W. Björkman, "Refîî", *EP* (İng.), VIII, 480-481.

 GÜNAY KUT

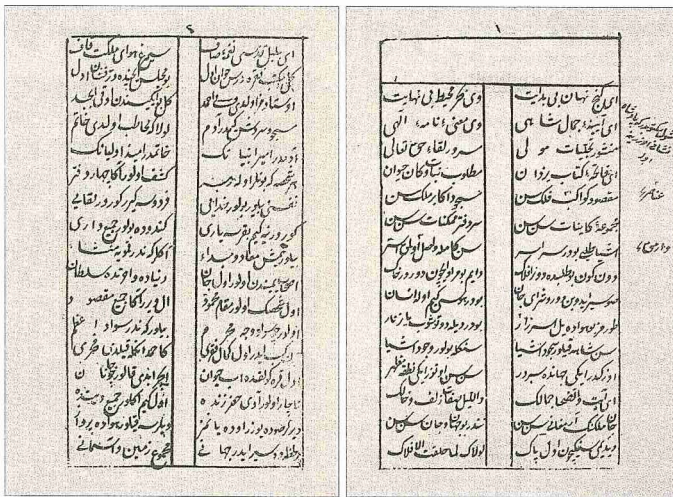
REFİK BEY el-AZM

(رفیق بک العظم)

(ö. 1925)

Suriyeli siyasetçi ve fikir adamı.

1865 veya 1867'de Şam'da doğdu. XVIII. yüzyılda Suriye bölgesinde üst düzey görevler yapan Türk asıllı Azmzâdeler ailesine mensuptur. Babası Mahmûd el-Azm edip, şair ve Şazelî tarikatına mensup bir sûfî idi. Küçük yaşta babasını kaybeden Refik Bey düzenli bir eğitim görmedi. Şeyh Tefvîk el-Eyyûbî'den Arapça dersi aldı, Şam'da bulunan Osmanlı idarecileriyle irtibat kurarak Türkçe öğrendi. 1884'te öğrenim görmek üzere gittiği Mısır'da hastalandı ve ertesi yıl Şam'a döndü. 1890'ların başında Tâhir el-Cezâîrî, Selîm el-Buhârî ve Şeyh Muhammed Ali Müslim gibi âlimlerin toplantılarına katılmaya başladı. Tâhir el-Cezâîrî'nin evinde tanıştığı Esad Bey Dervîş et-Trablusî'nin Osmanlı ordusundaki Abdülhamid muhalifi subaylarla bağlantılı olarak kurduğu Düstûr ad-

Refîî'nin *Gencnâme*'sinin ilk iki sayfası (İbrahim Olgun özel kütüphanesi)